

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ

ШВЕЦЬ ЛЮДМИЛА ІВАНІВНА

УДК 657.471.1:330.534:621

**ОБЛІК ТА АНАЛІЗ СОЦІАЛЬНИХ ВИТРАТ ПІДПРИЄМСТВ
МАШИНОБУДІВНОЇ ГАЛУЗІ**

Спеціальність 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит
(за видами економічної діяльності)

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль – 2014

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Пушкар Михайло Семенович,
Тернопільський національний економічний університет,
завідувач кафедри аудиту, ревізії та контролінгу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Жиглей Ірина Вікторівна,
Житомирський державний технологічний університет,
професор кафедри обліку і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Король Світлана Яківна,
Київський національний торговельно-економічний
університет, доцент кафедри бухгалтерського обліку

Захист відбудеться «26» серпня 2014 р. о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11-а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020, м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий «25» липня 2014 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

І. Я. Омецінська

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Еволюція економічних систем відбувається у напрямі розширення масштабів діяльності бізнесу і посилення його впливу на суспільство. Однак господарська діяльність підприємств характеризується двояким впливом на учасників економічних відносин: вона може приносити як користь у формі виробництва якісних товарів, створення робочих місць, так і шкоду через забруднення довкілля, формування важких умов роботи для працівників. Особливо це стосується діяльності підприємств машинобудування, специфікою якої є ресурсомісткість виробництва, наявність «гарячих», «холодних» цехів, технологічні процеси яких створюють важкі та шкідливі умови роботи для працівників, висока частка відходів виробництва, негативний вплив на навколишнє середовище. Така тенденція свідчить про потребу розвитку концепції соціально відповідальної діяльності підприємницьких структур, спрямованої на максимізацію корисності для суспільства й уникнення негативних наслідків у процесі їх функціонування. Практичне застосування цієї концепції відбувається за допомогою соціально орієнтованих заходів, які є джерелом витрат і способом підвищення репутації підприємства.

Незважаючи на дослідження питань впливу діяльності підприємств на добробут працівників, населення та держави, а також розвиток концепції соціально відповідальної діяльності бізнесу, питання обліку й аналізу соціальних витрат залишаються маловивченими. Проте інформація про соціальні витрати підприємства є важливим інструментом у процесі управління його господарською діяльністю. На її підставі можна визначити ефективність використаних ресурсів у соціальних цілях; мотивувати бізнес-структури, попереджувати дії, пов'язані із нанесенням шкоди суспільству; здійснювати контроль за рівнем дотримання соціальної відповідальності у процесі господарювання економічних одиниць. З огляду на це особливої актуальності набуває дослідження теоретичних і прикладних питань обліку й аналізу соціальних витрат.

Вагомий внесок у дослідження теорії та методики обліку й аналізу соціальних витрат, а також інструментів оцінки негативних наслідків господарської діяльності підприємств на добробут суспільства здійснили вітчизняні учені-економісти й практики: Ф. Бутинець, С. Голов, І. Жиглей, І. Замула, О. Кондратюк, С. Король, В. Папінко, М. Пушкар, Т. Попова, В. Пархоменко й інші, а також зарубіжні науковці: Р. Коуз, Дж. Харрінгтон, А. Фейгенбаум, А. Раппапорт, А. Літлтон, А. Пігу, Я. Соколов, В. Палій, А. Едошин, М. Метьюс, М. Перера, Р. Грей, Дж. Бебінгтон.

Однак наукові дослідження з питань обліку й аналізу соціальних витрат як результату заходів соціально відповідальної діяльності підприємств є несистемними та фрагментарними, що вимагає їх додаткового розгляду. Зокрема, потребують дослідження питання сутності, видів соціальних витрат, їх обліку й аналізу відповідно до інформаційних запитів управлінського персоналу підприємства, а також національних Положень (стандартів) бухгалтерського обліку та Міжнародних стандартів фінансової звітності. Особливої уваги слід надати проблемі

взаємоузгодження економічних і соціальних пріоритетів бізнесу, формування інструментів управління витратами підприємства для одночасного досягнення соціального й економічного ефектів. Відсутність рекомендацій з проблемних питань формування обліково-аналітичної інформації про соціальні витрати підприємств, а також алгоритму їх узагальнення у звітності визначили актуальність та основні напрями дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконувалася відповідно до плану науково-дослідних робіт кафедри аудиту, ревізії та контролінгу Тернопільського національного економічного університету за темою «Система контролю для економічної безпеки підприємств у конкурентному середовищі» (державний реєстраційний номер 0110U008609). У межах теми автор розробила пропозиції щодо вдосконалення обліку й аналізу соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі. Окремі питання відображення соціальних витрат у системі обліку розглянуто у держбюджетному фундаментальному дослідженні на тему «Концепція розвитку бухгалтерського обліку в глобальному інформаційному суспільстві» (державний реєстраційний номер 0114U001087).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розробка теоретичних положень та обґрунтування сутності, класифікації соціальних витрат, формування рекомендацій з удосконалення обліку й аналізу соціальних витрат на підприємствах машинобудівної галузі. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- уточнити зміст, причини виникнення та цільову спрямованість соціально відповідальної діяльності бізнес-структур, пояснити значення інформації обліку про соціальні витрати для становлення соціальної відповідальності у процесі функціонування підприємств машинобудівної галузі та розвитку соціально-економічного середовища;

- з'ясувати сутність соціальних витрат і їх призначення;

- визначити чинники, що впливають на складність обліку соціальних витрат;

- здійснити класифікацію соціальних витрат відповідно до потреб укладачів обліково-аналітичної інформації підприємства;

- запропонувати алгоритм ідентифікації соціальних витрат у системі управлінського обліку з метою ефективного управління ними;

- удосконалити порядок відображення соціальних витрат у системі фінансового обліку;

- розробити методику планування, обліку й аналізу соціальних витрат у системі контролінгу для узгодження економічних і соціальних пріоритетів підприємств машинобудівної галузі;

- удосконалити порядок формування показників у фінансовій та соціальній звітності для узагальнення соціальних витрат й оприлюднення результатів соціально відповідальної діяльності підприємств;

- розкрити методику аналізу соціальних витрат для оцінки ефективності залучених ресурсів у соціальних цілях.

Об'єктом дослідження виступає процес формування соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі України.

Предметом дослідження є теоретичні й методичні аспекти обліку та аналізу соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі.

Методи дослідження. Для одержання достовірних результатів проведеного дослідження використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: історичний – у цілях вивчення причин становлення, дослідження еволюції соціально відповідальної діяльності підприємницьких структур; аксіоматичний і абстрагування – для пояснення сутності поняття «соціальні витрати»; конкретизації – у процесі їх класифікації; діалектичний, логічний – для дослідження чинників, що впливають на рівень складності обліку соціальних витрат; аналогії – з метою побудови структурно-логічної схеми обліку соціальних витрат; індукції, дедукції – для визначення проблем, вирішення яких можливе за допомогою обліку й узагальнення у звітності соціальних витрат; статистичний – під час дослідження динаміки зміни показників соціального значення підприємств машинобудівної галузі; аналізу й інтерпретації – для формування карти соціальних бізнес-процесів машинобудівних підприємств; формалізації – для дослідження способу планування витрат недержавних пенсійних проектів; аналогії, індукції – з метою побудови моделі обліку витрат інвестиційних проектів соціального змісту; моделювання – для розрахунку ринкової вартості підприємства, створеної у результаті життєвого циклу продукції соціального призначення; синтезу, графічний – з метою узагальнення соціальних витрат у звітності; порівняння, економіко-математичні – для розробки методики аналізу соціальних витрат.

Інформаційну базу дослідження становлять нормативно-правові акти, матеріали Державної служби статистики України, первинні документи та звітність підприємств, міжнародні та національні стандарти обліку, матеріали науково-практичних конференцій і семінарів, довідково-інформаційні видання, інтернет-ресурси, праці вітчизняних і зарубіжних учених з питань обліку, аналізу соціальних витрат.

Наукова новизна одержаних результатів проведеного дослідження полягає у новому вирішенні наукової проблеми з питань розробки концепції соціальної відповідальності підприємств машинобудівної галузі, що передбачає теоретичний базис і практичні рекомендації з методики обліку та аналізу соціальних витрат. Найсуттєвішими теоретичними та практичними результатами, що характеризують новизну дослідження й особистий внесок автора, є такі:

уперше:

– обґрунтовано класифікацію соціальних витрат за ознакою цільового спрямування з виділенням п'яти їх видів: на удосконалення соціально-трудова відносин на підприємстві, попередження випуску продукції незадовільної якості, проведення суспільно корисних ініціатив, охорону праці та техніку безпеки і природоохоронні витрати; запропоновано узагальнювати такі витрати за допомогою трирівневої моделі соціального звіту, який включає абсолютні, відносні показники та ряди динаміки;

удосконалено:

– структуру соціальних бізнес-процесів підприємств машинобудівної галузі, алгоритм розподілу соціальних витрат між бізнес-процесами на основі виокремлення двох способів розподілу витрат часу працівників, які виконують функції економічного та соціального значення: 1) на основі визначення часу виконання окремих функціональних обов'язків працівником, 2) на основі визначення складності виконання окремих завдань, що сприятиме розрахунку вартості соціально відповідальних заходів на підприємстві та зниженню непродуктивних витрат шляхом реінжинірингу бізнес-процесів соціального значення;

– форми реєстрів аналітичного обліку витрат підприємств машинобудівної галузі, виділивши у їх складі Відомості аналітичного обліку соціальних витрат та витрат і запропонувавши структуру Зведеної відомості аналітичного обліку соціальних витрат та витрат, що дасть можливість отримати інформацію, корисну для звітування за результатами соціально відповідальної діяльності та аналізу ефективності залучення ресурсів у соціальних цілях;

– аналітичний облік соціальних витрат на підприємствах машинобудівної галузі через пропозиції внесення змін у робочий план рахунків. Запропоновано відкривати аналітичні рахунки до рахунка 15 «Капітальні інвестиції»: «Придбання (створення) основних засобів природоохоронного значення», «Придбання (створення) основних засобів з охорони праці та техніки безпеки»; до рахунка 91 «Загальновиробничі витрати» (якщо вказані витрати призначені для виробництва кількох видів продукції) чи рахунка 23 «Виробництво» (якщо вказані витрати можна віднести на конкретний вид продукції): «Витрати на природоохоронну діяльність», «Витрати на охорону праці та техніку безпеки»; до рахунка 23 «Виробництво»: «Утилізація зворотних відходів»; до рахунка 39 «Витрати майбутніх періодів»: «Витрати на удосконалення якості продукції», «Витрати, пов'язані із оцінкою та контролем якості продукції»; до рахунка 94 «Інші витрати операційної діяльності»: «Благодійна допомога», «Витрати спільних соціальних проєктів», «Витрати на пенсійне забезпечення»;

– алгоритм прогнозування соціальних витрат за стадіями життєвого циклу продукції у системі контролінгу на основі взаємозв'язку планових показників чистих грошових потоків, величини витрат на виробництво продукції із деталізацією соціальних витрат й економічної доданої вартості підприємства, створеної протягом життєвого циклу продукту, що дозволить узгодити економічні та соціальні результати діяльності машинобудівних підприємств;

набули подальшого розвитку:

– трактування терміна «соціальні витрати» як вартість ресурсів, які використані підприємством з метою створення соціального ефекту, тобто на недопущення виникнення негативних та/або створення позитивних екстерналій та інтерналій, що дозволить ідентифікувати соціальні витрати в обліково-аналітичній системі та полегшить процес звітування за результатами соціально відповідальної діяльності підприємств;

– композиційне наповнення фінансової звітності, зокрема Балансу (Звіту про фінансовий стан) і Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід) через

пропозицію доповнити перелік вписуваних статей, що дасть можливість отримати додаткову інформацію про результати соціально відповідальної діяльності підприємства;

пріоритетні завдання при веденні обліку соціальних витрат на підставі дослідження взаємозв'язку процесу трансформації видів соціальних ініціатив від зміни розміру підприємства, ступеня концентрації його капіталу та мотивів ведення діяльності;

– алгоритм формування бюджету планових соціальних витрат, використовуючи метод кореляційно-регресійного аналізу, для створення можливості визначення відхилень фактичних значень понесених соціальних витрат від планових та оцінки ефективності залучених ресурсів у соціальних цілях;

– аналіз витрат на удосконалення соціально-трудових відносин відповідно до запропонованих критеріїв: вікового, статевого складу працівників, характеру функцій, які вони виконують, що дозволить оцінити ефективність розподілених між працівниками виплат.

Практичне значення одержаних результатів полягає у впровадженні основних положень дослідження процесу створення обліково-аналітичної інформації про соціальні витрати в практичну діяльність підприємств машинобудівної галузі.

Запропоновані у дисертації пропозиції використовують підприємства машинобудівної галузі, які здійснюють облік та аналіз соціальних витрат: Дочірнє підприємство «Автоскладальний завод № 1» Публічного акціонерного товариства «Автомобільна Компанія «Богдан Моторс» (довідка № 875/01-25 від 20.08.2013 р.); Публічне акціонерне товариство «Кременчуцький завод дорожніх машин» (довідка № 54/1633 від 27.09.2013 р.); Товариство з обмеженою відповідальністю «СЕ Борднетце-Україна» (довідка № 1386 від 30.09.2013 р.).

Окремі положення дисертаційної роботи використано у навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-06/3197 від 20.12.2013 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є самостійно виконаним науковим дослідженням. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертаційній роботі використані тільки ті положення й ідеї, що становлять індивідуальний внесок автора.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідались на 15 науково-практичних конференціях, де вони отримали позитивну оцінку. Зокрема, на 8 міжнародних: «Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі» (м. Тернопіль, 2010 р.), «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 2010 р.), «Економічний та соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2011 р.), «Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Економічний та соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Стратегічні напрями державної економічної та соціальної політики у 2013 році» (м. Київ,

2013 р.), «Економічний та соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність і тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2013 р.); «Соціально-економічний розвиток суспільства в контексті інтеграційних процесів» (м. Одеса, 2013 р.) та 7 всеукраїнських конференціях: «Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України» (м. Луцьк, 2010 р.), «Бухгалтерський облік, аналіз і аудит» (м. Запоріжжя, 2010 р.), «Науково-дослідна робота студентів: формування особистості майбутнього вченого, фахівця високої кваліфікації» (м. Тернопіль, 2010 р.), «Контроль як фактор економічної безпеки підприємства» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Методологічні проблеми та шляхи удосконалення системи обліку, аналізу, ревізії та аудиту в Україні» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Контролінг в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку» (м. Тернопіль, 2012 р.), «Розвиток науки і аудиторської діяльності в Україні за 20 років» (м. Тернопіль, 2013 р.).

Публікації. Результати дисертаційної роботи, висновки та пропозиції автора викладені у 25 наукових працях (5 з них у співавторстві) загальним обсягом 7,2 друк. арк. (автору належить 6,5 друк. арк.), з яких 10 праць у наукових фахових виданнях, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації, обсягом 4,54 друк. арк., у тому числі 1 стаття – у міжнародному виданні, 1 стаття – у фаховому виданні України, що включене до міжнародних наукометричних баз, 15 – в інших виданнях загальним обсягом 2,66 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний текст роботи викладений на 186 сторінках, список використаних джерел налічує 276 найменувань на 27 сторінках. Дисертаційна робота містить 23 таблиці на 10 сторінках, 33 рисунки на 18 сторінках, 25 додатків на 70 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У розділі 1 «Теоретичні основи обліку соціальних витрат» розглянуто значення обліку соціальних витрат для утвердження соціально відповідальної господарської діяльності бізнес-структур, визначено перелік проблем макро- та мікроекономічного значення, які можливо вирішити, оприлюднюючи соціальні витрати у звітності; з'ясовано сутність соціальних витрат, запропоновано їх класифікацію з метою ведення управлінського, фінансового обліку, контролінгу; сформовано структурно-логічну схему обліку соціальних витрат, досліджено залежність ступеня диференціації облікової інформації про соціальні витрати від чинників.

Розширення сфери впливу бізнес-структур на розвиток суспільства, опортуністична поведінка у процесі їх господарювання є однією з причин виникнення проблем екологічного та соціального характеру. Їх вирішення можливе за умови спільних зусиль існуючих інституційних утворень у процесі формування соціально відповідальної господарської діяльності, де підприємства відіграють важливу роль. Однак практичне втілення концепції соціальної відповідальності

передбачає витрачання фінансових, трудових, матеріальних ресурсів, тобто понесення витрат, які названо соціальними.

У результаті дослідження встановлено, що соціальні витрати призначені для створення соціального ефекту. Для пояснення їх сутності використано такі категорії, як «екстерналії» й «інтерналії». Визначено, що соціальними витратами слід вважати вартість ресурсів, які використано підприємством з метою створення соціального ефекту, тобто на недопущення виникнення негативних та/або створення позитивних екстерналій та інтерналій.

Доведено, що соціальні витрати мають бути важливою категорією обліку, оскільки їх ідентифікація в системі обліку й узагальнення у звітності дасть змогу вирішити низку проблем макроекономічного характеру та сприятиме створенню економічних переваг для підприємства. До макроекономічних проблем віднесено проблему «фіаско ринку», оптимізації державних видатків шляхом зниження суспільних витрат, посилення суспільного контролю за господарською діяльністю підприємств, що сприятиме утвердженню практики соціально відповідального виробника. Мікроекономічні переваги можливо отримати шляхом попередження втрат підприємства, пов'язаних із ліквідацією негативних екстерналій та інтерналій, формування довіри партнерів, залучення додаткового капіталу інвесторів, підвищення попиту на продукцію через позитивний імідж на цільовому ринку.

Враховуючи теоретико-методологічний інструментарій системи обліку, сформовано структурно-логічну схему обліку соціальних витрат, елементами якої визначено закони, закономірності, категорії, принципи, регуляторні системи обліку соціальних витрат, облікову політику, об'єкт, предмет, мету та завдання обліку соціальних витрат. Запропоновані елементи визначили послідовність та логіку дослідження питань методики обліку соціальних витрат.

Для пояснення причин диференціації інформації про соціальні витрати визначено чинники впливу на рівень складності обліку соціальних витрат, а саме: розмір підприємства та ступінь концентрації його капіталу, мотиви ведення діяльності. Мотиваційним чинником для підприємств з малим капіталом є досягнення власної вигоди. Вказаний вид підприємств чинить мінімальний вплив на соціальну систему, наслідком чого є невеликий обсяг соціальних витрат і, відповідно, відсутність потреби їх відокремленої ідентифікації у системі обліку та звітності. Мотивом діяльності підприємств із середнім капіталом є отримання економічної вигоди, а засобом її досягнення виступає соціальна вигода. Відповідно, існує необхідність відокремленої ідентифікації соціальних витрат у системі обліку з пріоритетом у розрахунках економічної ефективності від їх фінансування. Значний капітал великих підприємств дозволяє встановити паритет між соціальною та економічною вигодою, що уможливорює проведення соціальних ініціатив довготривалої дії із значним фінансовим навантаженням локального, національного, міжнародного значення. З огляду на це облік соціальних витрат запропоновано вести з урахуванням потреби розрахунку собівартості отриманих позитивних екстерналій та інтерналій.

Для створення різновекторної інформації обліку про соціальні витрати розроблено їх класифікацію відповідно до вимог управлінського, фінансового обліку та контролінгу (рис. 1).

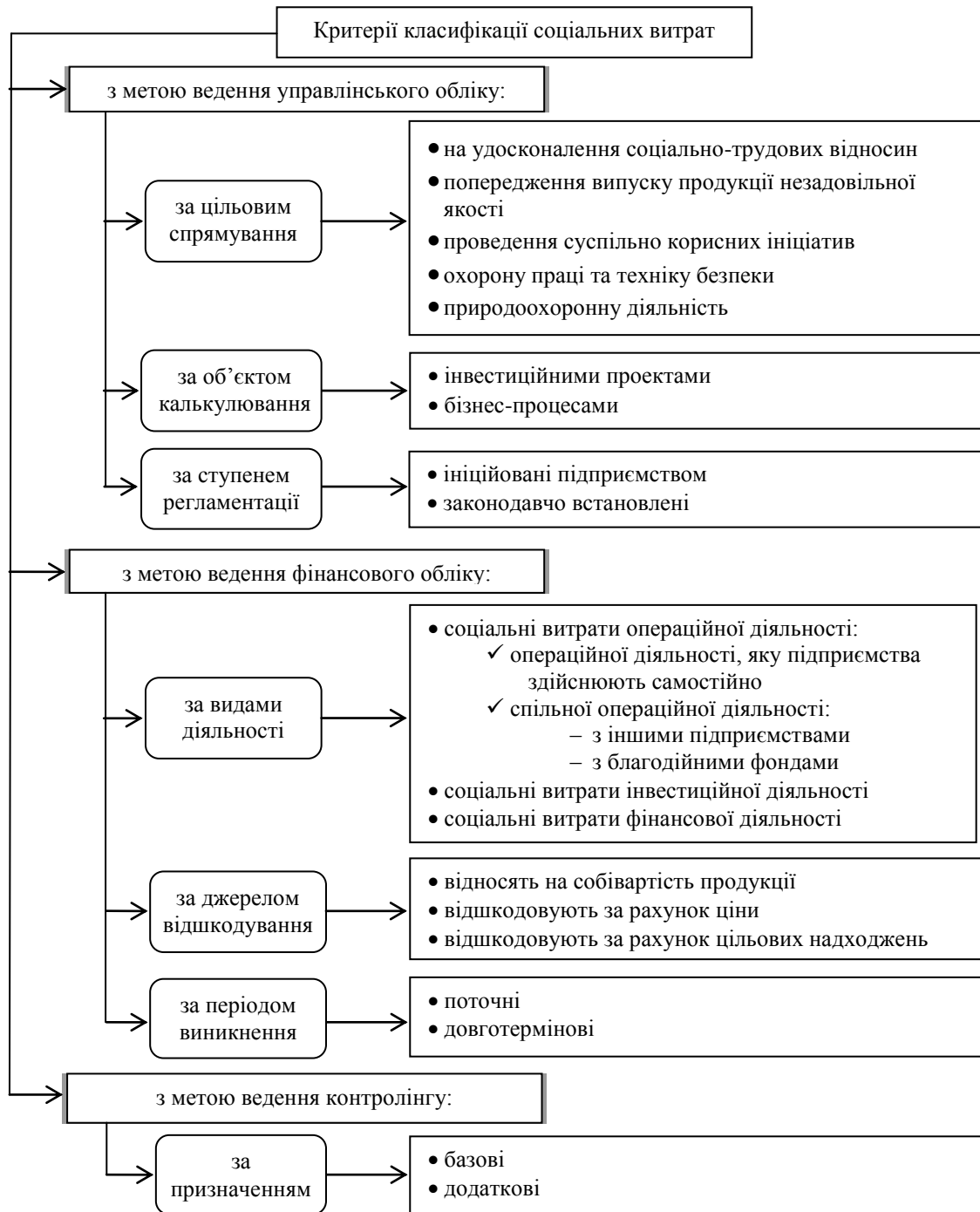

Рис. 1. Класифікація соціальних витрат

Важливою класифікаційною ознакою, що відображає сутність соціальних витрат та їх призначення, враховує особливості виробничої діяльності підприємств машинобудівної галузі, запропоновано вважати ознаку цільового спрямування соціальних витрат. Згідно з нею соціальні витрати поділено на п'ять видів: витрати на удосконалення соціально-трудо­вих відносин на підприємстві, попередження випуску продукції незадовільної якості, проведення суспільно корисних ініціатив,

охорону праці та техніку безпеки, природоохоронні витрати. Запропонований критерій класифікації рекомендовано використовувати при звітуванні за результатами соціально відповідальної діяльності, аналізі ефективності використаних ресурсів для задоволення соціальних потреб.

У розділі 2 «Відображення соціальних витрат у системі обліку та звітності» визначено особливості обліку соціальних витрат, досліджено способи його ведення, запропоновано реєстри аналітичного обліку соціальних витрат і втрат та внутрішні документи для їх ідентифікації, розроблено алгоритм узагальнення таких витрат у звітності.

Визначено особливості соціальних витрат, які слід враховувати у процесі їх обліку на підприємствах машинобудівної галузі: відмінність у призначенні кожного виду соціальних витрат, що є причиною різних джерел їх фінансування; відсутність прямого зв'язку із процесом виробництва, коли більшість соціальних витрат є непрямими; тісний зв'язок із витратами економічного призначення, через що окремі соціальні витрати важко ідентифікувати.

З метою забезпечення відповідності змісту інформації обліку про соціальні витрати запитам управлінського персоналу запропоновано в системі управлінського обліку використовувати такі способи обліку соціальних витрат: за інвестиційними проектами та за бізнес-процесами. Пропонуючи спосіб обліку соціальних витрат за бізнес-процесами, розроблено перелік соціальних бізнес-процесів та видів робіт для підприємств машинобудівної галузі. Запропоновано скласти Карту соціальних бізнес-процесів з урахуванням підпорядкованих їм видів робіт та Опис соціальних бізнес-процесів для підвищення точності в оцінці соціальних витрат. Для розмежування витрат часу працівника, пов'язаного із виконанням функцій економічного та соціального значення, рекомендовано заповнювати Розрахункову таблицю вартості робочого часу працівника. Виділено два способи складання цього документа. Перший із них ґрунтується на визначенні часу виконання окремих функціональних обов'язків працівником, а другий – на визначенні вартості виконання окремих завдань.

Для отримання інформації про обсяг залучених ресурсів у соціальних цілях, а також з метою оцінки ефективності цих ресурсів розроблено реєстри аналітичного обліку соціальних витрат і втрат: Відомість аналітичного обліку витрат і втрат природоохоронного значення, Відомість аналітичного обліку витрат і втрат з охорони праці та техніки безпеки, Відомість аналітичного обліку витрат з попередження виготовлення продукції незадовільної якості та втрат через брак, Відомість аналітичного обліку витрат на удосконалення соціально-трудова відносин, Відомість аналітичного обліку витрат, пов'язаних із проведенням суспільно корисних ініціатив. Для узагальнення вартості залучених ресурсів у соціальних цілях по підприємству запропоновано формувати Зведену відомість аналітичного обліку соціальних витрат і втрат (табл. 1).

Для відображення, систематизації соціальних витрат, калькулювання собівартості продукції, оцінки впливу таких витрат на прибутковість економічної одиниці, формування звітності запропоновано у робочих планах рахунків підприємств машинобудування передбачити окремі аналітичні рахунки соціальних

витрат. Зокрема, запропоновано відкривати аналітичні рахунки до рахунка 15 «Капітальні інвестиції»: «Придбання (створення) основних засобів природоохоронного значення», «Придбання (створення) основних засобів з охорони праці та техніки безпеки»; до рахунка 91 «Загальновиробничі витрати» (якщо вказані витрати призначені для виробництва кількох видів продукції) чи рахунка 23

Таблиця 1

Зведена відомість аналітичного обліку соціальних витрат і втрат ДП «АСЗ№1» за 2013 рік, тис. грн.

Показники Звітний період	Витрати на попередження негативних екстерналій, інтерналій				Витрати на створення позитивних екстерналій, інтерналій			РАЗОМ ВИТРАТ		Витрати на ліквідацію негативних екстерналій, інтерналій			РАЗОМ ВТРАТ
	Природоохоронні витрати	Пов'язані із підвищенням чи дотриманням рівня якості продукції	З охорони праці та техніки безпеки	На удосконалення соціально-трудових відносин	На удосконалення соціально-трудових відносин	Пов'язані із проведенням суспільно корисних ініціатив	ФАКТ	ПЛАН	Пов'язаних із природоохоронною діяльністю	Через неналежну якість продукції	з охорони праці та техніки безпеки		
Січень	13,4	45,1	34,1	1145,8	310,2	43,2	1596,9	1596,9	2,4	2,7	–	5,1	
Лютий	98,1	67,1	48,3	1032,4	216,7	–	1480,0	1480,0	3,2	–	14,2	17,4	
Березень	38,9	43,2	67,9	978,1	175,3	–	1307	1307	3,6	–	–	3,6	
Квітень	43,5	59,4	59,8	1053,3	205,7	28,7	1608,1	1608,1	3,1	–	21,6	24,7	
Травень	52,1	45,9	48,4	1102	180,3	–	1428,7	1500	3,4	–	–	3,4	
Червень	39,4	41,2	51,7	1038,6	196,1	–	1367	1420	2,9	4,3	–	4,3	
Липень	58,6	52,6	55,9	926,9	134,1	–	1228,1	1228	3,5	–	8,4	11,9	
Серпень	41,4	48,3	58,1	1053	98,3	–	1299,1	1300	5,0	8,3	–	13,3	
Вересень	44,1	46,9	53,1	1103	104	13,1	1364,2	1364	4,7	–	12,7	17,4	
Жовтень	50,1	47,4	51,7	1049	113,8	–	1312,0	1312,0	5,3	–	–	5,3	
Листопад	48,2	42,9	52,7	1107	94,2	–	1345,0	1345,0	3,7	–	–	3,7	
Грудень	51,1	45,4	51,9	1342	101,8	–	1592,2	1592,2	4,1	–	–	4,1	
Разом за рік:	578,9	585,4	633,6	12931,1	1930,5	85,0	16744,5	16744,5	44,9	15,3	56,9	110,8	

«Виробництво» (якщо вказані витрати можна віднести на конкретний вид продукції): «Витрати на природоохоронну діяльність», «Витрати на охорону праці та техніку безпеки»; до рахунка 23 «Виробництво»: «Утилізація зворотних відходів»; до рахунка 39 «Витрати майбутніх періодів»: «Витрати на удосконалення якості продукції», «Витрати, пов'язані із оцінкою та контролем якості продукції»; до рахунка 94 «Інші витрати операційної діяльності»: «Благодійна допомога», «Витрати спільних соціальних проектів», «Витрати на пенсійне забезпечення». Для уникнення перевитрат та встановлення обсягу фінансування проектів, спрямованих на вирішення актуальних проблем суспільства, рекомендовано обмежувати обсяг їх фінансування числовим чи відсотковим значенням величини загального доходу чи

чистого прибутку підприємства або значенням величини доходу чи чистого прибутку підприємства від продажу певного виду товару. Для цього запропоновано до рахунка 70 «Доходи від реалізації», 44 «Нерозподілені прибутки (непокриті збитки)» відкривати окремі субрахунки із деталізацією доходу, чистого прибутку від продажу товару, за рахунок якого фінансують окремі соціальні проекти.

Автором розкрито алгоритм реалізації пенсійних програм із визначеними виплатами та визначеними внесками, вказано елементи таких пенсійних програм, сформовано Журнал обліку зобов'язань за пенсійними програмами із визначеними виплатами та Журнал обліку перерахунку зобов'язань за пенсійними програмами із визначеними виплатами. Для впровадження пенсійних програм із визначеними виплатами у практичну діяльність вітчизняних підприємств та для підвищення точності розрахунків планових витрат і зобов'язань за такими програмами запропоновано розраховувати математичне сподівання прогнозованої величини. Рекомендовані обчислення створюють можливість сформулювати кілька можливих сценаріїв аналізованої події та на основі екстраполяції даних минулого досвіду визначати імовірність настання кожного із них.

У дисертаційній роботі розкрито проблему асиметрії інформації та доведено, що вона корелює із проблемою звітування про вплив діяльності підприємства на суспільство, посилюючи конкурентоспроможність безвідповідальних господарських структур. З метою уникнення асиметрії інформації у процесі оприлюднення результатів діяльності підприємств запропоновано методику формування моделі розширеної звітної документації, яка полягає у доповненні композиції фінансової звітності та створенні соціального звіту.

Враховуючи економічний ефект від формування фінансової звітності, висловлено пропозицію доповнити перелік додатково вписуваних статей у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) основними даними про результати соціально відповідальної діяльності підприємств. У Балансі (Звіті про фінансовий стан) запропоновано наводити інформацію про незавершені капітальні інвестиції в об'єкти соціального значення, обсяги фінансування проектів суспільно корисного значення, витрати майбутніх періодів, пов'язані із підвищенням якісних характеристик продукту. Складаючи Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), доцільно додатково розшифровувати чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), виокремлюючи частину доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) соціального призначення. Якщо соціальні заходи фінансують за рахунок прибутку, отриманого в результаті продажу визначеного у соціальних цілях виду товару, запропоновано здійснювати його розшифрування у статті «Прибуток, отриманий у результаті продажу товару соціального значення». Також висловлено рекомендацію деталізувати величину соціальних витрат у складі собівартості продукції та у складі інших операційних витрат.

Зважаючи на відсутність рекомендацій на законодавчому рівні щодо переліку основних показників, які слід наводити в додаткових звітних формах, запропоновано формувати соціальний звіт, у якому доцільно узагальнювати результати соціально відповідальної діяльності підприємства. Зокрема, висловлено

пропозицію щодо створення впорядкованої сукупності абсолютних, відносних показників соціальних витрат, показників динаміки зміни соціальних витрат протягом визначеного періоду часу. Наголошено на відповідності запропонованих показників якісним характеристикам, поставлених до інформації, а саме: доречності, достовірності, зіставності, зрозумілості, своєчасності.

У розділі 3 «Контролінг й аналіз соціальних витрат» розроблено модель контролінгу соціальних витрат з урахуванням економічних пріоритетів підприємства через облік, аналіз й управління витратами та доходами життєвого циклу продукції, визначено методику аналізу соціальних витрат з метою передбачення їх значень для планових соціальних проектів, а також здійснено аналіз витрат на удосконалення соціально-трудових відносин відповідно до запропонованих критеріїв оцінки.

У дисертаційній роботі наголошено та тому, що одним із основних об'єктів управління є вартість підприємства, зростання якої свідчить про здатність бізнесу отримувати у довготривалому періоді прибутки, які перевищують вартість залученого капіталу. Зважаючи на те, що соціально відповідальна діяльність вимагає витрат ресурсів, значні обсяги яких можуть привести до негативних фінансових результатів підприємства, важливо узгоджувати витрати та доходи соціально відповідального виробника.

З метою ефективного використання ресурсів для задоволення соціальних потреб запропоновано розраховувати економічну додану вартість підприємства, вивчаючи вплив на її приріст/зниження соціальних витрат. Алгоритм розрахунку сформовано на основі взаємозв'язку чистих грошових потоків, які здатен генерувати економічний суб'єкт у певному періоді свого функціонування, і економічної доданої вартості підприємства, створеної протягом усього життєвого циклу продукту (рис. 2). У зв'язку із цим запропоновано формувати Планові гнучкі бюджети витрат і доходів життєвого циклу продукції, композиційне наповнення яких включатиме обсяги продажу продукту, структуру та величину соціальних витрат у кожному плановому періоді, ціну реалізації продукту, граничні витрати на проектування продукту та його післяпродажне обслуговування. Для розрахунку економічної доданої вартості від реалізації проекту з виробництва та продажу продукції розроблено методику формування Коригуючого бюджету доходів, витрат, чистих грошових потоків життєвого циклу продукції.

Зважаючи на виникнення конструктивних зобов'язань підприємств у процесі проведення соціально орієнтованих заходів, важливо здійснювати прогностичну оцінку витрат на проекти соціального значення. У зв'язку із цим запропоновано використовувати множинний регресійний аналіз для ідентифікації передбачуваних чинників впливу на коливання величини соціальних витрат із одночасним врахуванням можливих непередбачуваних чинників збільшення їх обсягу. За допомогою математичного опису побудовано залежність зміни соціальних витрат від зміни чинників, визначено щільність зв'язку між ними, обчислено величину можливих відхилень соціальних витрат під впливом зміни випадкових та передбачуваних чинників. На підставі розрахунку абсолютного

розміру імовірного відхилення соціальних витрат від розрахованих значень сформовано Плановий кошторис витрат соціально орієнтованих ініціатив.

Рис. 2. Етапи розрахунку економічної доданої вартості від реалізації соціального проекту

Для аналізу ефективності розподілу виплат працівникам, визначення окремих порушень у процесі управління трудовими ресурсами підприємства запропоновано розраховувати питому вагу окремих видів витрат на удосконалення соціально-трудова відносин у їх загальній сукупності, частку виплат працівникам у розрахунку на одного працюючого, співвідношення видів виплат працівникам за встановленими критеріями: віковим, статевим складом трудового колективу, характером функцій, які виконують працівники.

ВИСНОВКИ

Результатом дисертаційної роботи є теоретичне узагальнення та формування пропозицій щодо удосконалення обліку та аналізу соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі. Основні науково-практичні результати дослідження відображено у таких висновках і пропозиціях:

1. Стратегія соціально відповідальної діяльності підприємств спрямована на створення користі для суспільства у процесі господарювання. Для її проведення необхідно витратити матеріальні, трудові, фінансові ресурси, тобто нести соціальні витрати. Визначено, що під соціальними витратами слід розуміти вартість ресурсів, які використано підприємством з метою створення соціального ефекту, тобто на недопущення виникнення негативних та/або створення позитивних екстерналій та інтерналій.

2. На складність обліку соціальних витрат впливають певні чинники, а саме: розмір підприємства та ступінь концентрації його капіталу, мотиви ведення

діяльності. Ці чинники виступають основною причиною створення надекономічної та надвласної вигоди, на досягнення якої спрямовують соціальні витрати. Чим важчими будуть заходи з досягнення вказаних вигод, тим більш різноманітною має бути інформація про соціальні витрати, а отже – вищим рівень складності обліку соціальних витрат.

3. Для створення різновекторної інформації обліку про соціальні витрати здійснено їх класифікацію відповідно до вимог фінансового й управлінського обліку та контролінгу. Для ведення фінансового обліку їх доцільно класифікувати за видами діяльності, джерелом відшкодування, періодом виникнення. З метою ведення управлінського обліку соціальні витрати слід поділяти за цільовим спрямуванням, об'єктом калькулювання, ступенем регламентації, а для ведення контролінгу – за призначенням.

4. З метою створення інформації для управління соціально відповідальною діяльністю підприємств машинобудівної галузі облік соціальних витрат слід вести за інвестиційними проектами, а також бізнес-процесами. Для контролю за соціальними витратами висловлено пропозицію формувати внутрішню звітність, структуруючи її за окремими видами соціальних витрат. Для узагальнення соціальних витрат по підприємству варто формувати Зведену відомість аналітичного обліку соціальних витрат і втрат.

5. При веденні обліку соціальних витрат за бізнес-процесами необхідно формувати Карту соціальних процесів підприємства з переліком залежних видів робіт та ресурсів, споживаних ними. Для розмежування витрат часу працівників, пов'язаного із виконанням соціальних функцій, слід заповнювати запропоновану Розрахункову таблицю використання робочого часу працівником. Виділено два способи складання цього документа. Перший із них ґрунтується на визначенні часу виконання окремих функціональних обов'язків працівником, а другий – на визначенні вартості виконання окремих завдань.

6. Для відображення, систематизації соціальних витрат, калькулювання собівартості продукції, оцінки впливу таких витрат на прибутковість економічної одиниці, формування звітності варто у робочому плані рахунків підприємств машинобудування передбачити окремі аналітичні рахунки соціальних витрат. Зокрема, запропоновано відкривати аналітичні рахунки до рахунка 15 «Капітальні інвестиції», 91 «Загальновиробничі витрати», 23 «Виробництво», 39 «Витрати майбутніх періодів», 94 «Інші витрати операційної діяльності».

7. З метою уникнення асиметрії інформації під час звітування за результатами заходів соціального змісту запропоновано доповнити перелік додатково вписуваних звітних статей у Балансі (Звіті про фінансовий стан) та Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід). Окрім того, у додаткових звітних формах за результатами соціально відповідальної діяльності доцільно наводити абсолютні, відносні значення соціальних витрат, показники динаміки зміни соціальних витрат.

8. Організація контролінгу соціальних витрат має бути спрямованою на формування інформаційної бази для оцінки ефективності діяльності господарських структур у довготривалому періоді, ідентифікуючи вплив на приріст вартості бізнесу результатів діяльності соціального значення. Саме тому висловлено

пропозицію здійснювати розрахунок економічної доданої вартості підприємства, створеної у результаті життєвого циклу продукції із деталізацією структури соціальних витрат. Алгоритм розрахунку сформовано на основі взаємозв'язку чистих грошових потоків, які здатен генерувати економічний суб'єкт у певному періоді свого функціонування й економічної доданої вартості підприємства, створеної протягом усього життєвого циклу продукту. У зв'язку із цим слід формувати Плановий бюджет витрат і доходів життєвого циклу продукції, а також Коригуючий бюджет доходів, витрат, чистих грошових потоків життєвого циклу продукції.

9. Для розрахунку планових витрат окремих заходів соціального змісту доцільно розраховувати динаміку їх коливань внаслідок зміни різних факторів. Для простеження поведінки соціальних витрат висловлено пропозицію використовувати множинний регресійний аналіз, а для специфікації форм зв'язку між чинниками зміни витрат і витратами – здійснювати розрахунок функції витрат на основі методу найменших квадратів.

10. Аналіз соціальних витрат, пов'язаних із удосконаленням соціально-трудових відносин на підприємстві, слід здійснювати, використовуючи показники структури. Запропоновано розраховувати питому вагу окремих видів витрат на удосконалення соціально-трудових відносин у їх загальній сукупності, частку виплат працівникам у розрахунку на одного працюючого, а також співвідношення видів виплат працівникам за встановленими на підприємстві критеріями. Основними критеріями, на підставі яких можна зробити висновки про справедливість у розподілі виплат, визначено віковий, статевий склад працівників, характер функцій, які вони виконують.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Швець Л. І. Витрати соціально відповідальної діяльності бізнесу / Л. І. Швець // Вісник Житомирського державного технічного університету / економічні науки. – 2010. – № 2. – Ч. 2 – С. 163–169 (0,7 друк. арк.).

2. Швець Л. І. Облік витрат на якість як ключовий фактор досягнення конкурентних переваг вітчизняного бізнесу / Л. І. Швець // Наука молода. – 2011. – № 14 – С. 228–232 (0,5 друк. арк.).

3. Швець Л. І. Планування соціальних витрат за стадіями життєвого циклу продукту / Л. І. Швець // Облік і фінанси. – 2013. – № 3. – С. 149–154 (0,54 друк. арк.).

4. Швець Л. І. Міжнародні норми корпоративної соціальної відповідальності / Л. І. Швець // Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 4. – С. 131–135 (0,4 друк. арк.).

5. Швець Л. І. Актуальні питання обліку соціальних витрат у цілях управління ними / Л. І. Швець // Культура народів Причерномор'я. – 2013. – № 253. – С. 78–82 (0,4 друк. арк.).

6. Shvetz L. Accounting Treatment of Pension Plans Elements at Ukrainian Enterprises / Lyudmyla Shvetz // European Applied Sciences. – 2013. – № 3.– P. 173–176 (0,31 друк. арк.).

7. Швець Л. І. Питання аналізу соціальних витрат підприємств / Л. І. Швець // Вісник чернівецького торговельно-економічного інституту. – 2013. – Вип. IV (52). Економічні науки. – С. 34–39 (0,38 друк. арк.).

8. Швець Л. І. Узагальнення соціальних витрат у звітності підприємств / Л. І. Швець // Галицький економічний вісник: науковий журнал. – 2013. – № 4 (43). – 266 с., С. 164–172 (0,61 друк. арк.).

9. Швець Л. І. Соціальний пакет: структура та спосіб запровадження на підприємстві / Л. І. Швець, П. Я. Попович // Економічний аналіз : зб. наук. праць кафедри екон. аналізу ТНЕУ. – 2010. – Вип. 5. – С. 217–220 (0,47 друк. арк., обсяг, що належить автору, – 0,3 друк. арк.).

10. Швець Л. І. Концептуальні засади організації соціально орієнтованого обліку на підприємстві / Л. І. Швець, Я. Д. Крупка // Наука молода. – 2010. – № 13 – С. 247–249 (0,54 друк. арк., обсяг, що належить автору, – 0,4 друк. арк.).

Опубліковані праці апробаційного характеру

11. Швець Л. І. Значення управлінського обліку у підготовці інформації для менеджменту підприємства / Л. І. Швець // Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми : матеріали VIII Міжнар.-практ. інтернет-конф. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – С. 63–65 (0,15 друк. арк.).

12. Швець Л. І. Облік витрат на якість продукції у формуванні конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу / Л. І. Швець // Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. – Тернопіль, 2010. – С. 355–359 (0,27 друк. арк.).

13. Швець Л. І. Облік в умовах розвитку соціальної відповідальності бізнесу / Л. І. Швець // Зб. тез доповідей Восьмої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених [«Економічний і соціальний розвиток України в XXI: національна ідентичність та тенденції глобалізації»]. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – Ч. 2. – С. 428–430 (0,14 друк. арк.).

14. Швець Л. І. Ідентифікація витрат соціально відповідальної діяльності залежно від розмірів підприємства / Л. І. Швець // Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні : матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф., 29–30 листопада 2012 р. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – С. 182–184 (0,16 друк. арк.).

15. Швець Л. І. Соціальна діяльність підприємств: податкові наслідки / Л. І. Швець // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації : матеріали Дев'ятої міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (Тернопіль, 23–24 лют. 2012 р.) / Терноп. Нац. екон. ун-т. – Тернопіль : ТНЕУ, 2012. – Ч. 2. – С. 360–361 (0,15 друк. арк.).

16. Швець Л. І. Обліковий вимір екстерналій / Л. І. Швець // Методологічні проблеми та шляхи удосконалення системи обліку, аналізу, ревізії та аудиту в

Україні : тези доповідей наук. конф. проф.-виклад. складу [«Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в умовах проведення системних реформ»], 11 квітня 2012 р. – Тернопіль, 2012. – С. 64–66 (0,15 друк. арк.).

17. Швець Л. І. Актуальність і методика відображення витрат на охорону праці машинобудівних підприємств в обліку / Л. І. Швець // Соціально-економічний розвиток суспільства в контексті інтеграційних процесів : зб. тез наук. робіт учасників міжнар. наук.-практ. конф. – Одеса : ГО «Центр економічних досліджень та розвитку», 2013. – Ч. 2. – С. 94–97 (0,19 друк. арк.).

18. Швець Л. І. Актуальність створення оперативної облікової інформації про соціальні витрати для менеджменту підприємства / Л. І. Швець // Стратегічні напрями державної економічної та соціальної політики у 2013 році : XIX Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 15–16 берез. 2013 р.). / К. : Аналітичний центр «Нова економіка», 2013. – С. 58–61 (0,2 друк. арк.).

19. Швець Л. І. Інформаційна асиметрія узагальнення соціальних витрат в обліку та звітності: контрольний аспект / Л. І. Швець // Розвиток науки і аудиторської діяльності в Україні за 20 років : матеріали наук.-практ. конф., 26–27 квіт. 2013 р. / Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2013. – С.129–133 (0,21 друк. арк.).

20. Швець Л. І. Питання обліку пенсійних проектів підприємницьких структур / Л. І. Швець // Зб. тез доповідей Десятої ювілейної міжнародної наук.-практ. конф. молодих вчених, 21–23 лют. 2013 р. – Тернопіль : ТНЕУ, 2013. – Ч. 2. – С. 349–351 (0,14 друк. арк.).

21. Швець Л. І. Соціальні інститути як засіб контролю за діяльністю підприємств / Л. І. Швець // Контроль як фактор економічної безпеки підприємства : матеріали круглого столу / Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2012. – С. 77–81 (0,3 друк. арк.).

22. Швець Л. І. Контролінг управління якістю продукції / Л. І. Швець // Контролінг в Україні: сучасний стан і тенденції розвитку : матеріали круглого столу, (Тернопіль, 12 червня 2012 р.) / Терноп. нац. екон. ун-т. – Тернопіль, 2012. – С. 93–97 (0,2 друк. арк.).

23. Швець Л. І. Роль і значення соціально орієнтованого обліку / Л. І. Швець, Я. Д. Крупка // Актуальні проблеми і перспективи розвитку економіки України : матеріали Другої наук.-практ. конф. молодих науковців, аспірантів, здобувачів і студентів. – Луцьк.: Волин. нац. ун-т. ім. Лесі Українки, 2009. – С. 623–624 (0,12 друк. арк., обсяг, що належить автору, – 0,1 друк. арк.).

24. Швець Л. І. Соціально орієнтований облік: зміст та перспективи розвитку / Л. І. Швець, Я. Д. Крупка // Бухгалтерський облік, аналіз і аудит : матеріали підсумкової наук.-практ. конф. II туру Всеукр. конкурсу студент. наук. робіт. – Запоріжжя, 2010. – С. 150–153 (0,26 друк. арк., обсяг, що належить автору, – 0,2 друк. арк.).

25. Швець Л. І. Актуальні питання формування і обліку соціальних витрат / Л. І. Швець, Я. Д. Крупка // Зб. тез доповідей студентів, виголошених на студентській науковій конференції [«Науково-дослідна робота студентів:

формування особистості майбутнього вченого, фахівця високої кваліфікації»]. – Тернопіль : Економічна думка, 2010. – С. 183–185 (0,15 друк. арк., обсяг, що належить автору, – 0,1 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Швец Л. І. Облік та аналіз соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.09 – бухгалтерський облік, аналіз та аудит (за видами економічної діяльності). – Тернопільський національний економічний університет Міністерства освіти і науки України, Тернопіль, 2014.

Викладено теоретико-методичні особливості обліку та аналізу соціальних витрат підприємств машинобудівної галузі, визначено порядок їх узагальнення у звітності, розроблено модель контролінгу соціальних витрат. Обґрунтовано значення обліку соціальних витрат для утвердження соціально відповідальної діяльності підприємств машинобудівної галузі, виділено перелік проблем макро- та мікроекономічного значення, які можна вирішити, оприлюднюючи їх значення у звітності. Розкрито сутність, запропоновано класифікацію соціальних витрат, досліджено залежність рівня складності обліку соціальних витрат від чинників, сформовано структурно-логічну схему обліку соціальних витрат.

Визначено методи ідентифікації соціальних витрат у системі управлінського обліку. Запропоновано зміни до робочого плану рахунків залежно від видів проектів соціального характеру, які проводять підприємства. Розкрито проблему асиметрії інформації, яка виникає в результаті відсутності даних про соціальні витрати в системі обліку та звітності, й з метою її уникнення запропоновано методичку узагальнення соціальних витрат. Розроблено модель планування, обліку та аналізу соціальних витрат за стадіями життєвого циклу продукції у системі контролінгу. Викладено методичку аналізу соціальних витрат.

Ключові слова: облік, соціальні витрати, екстерналії, інтерналії, соціальний ефект, соціально відповідальна діяльність, соціальна звітність, аналіз, контролінг.

АННОТАЦИЯ

Швец Л. И. Учет и анализ социальных расходов предприятий машиностроительной отрасли. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.09 – бухгалтерский учет, анализ и аудит (по видам экономической деятельности). – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки Украины, Тернополь, 2014.

Изложены теоретико-методические особенности учета и анализа социальных расходов предприятий машиностроительной отрасли, определен порядок их обобщения в отчетности, разработана модель контроллинга социальных расходов.

В диссертации обосновано значение учета социальных расходов для утверждения социально ответственной деятельности предприятий машиностроительной отрасли, выделено перечень проблем макро- и

микроэкономического значения, которые можно решить, обнаружив их значение в отчетности. К макроэкономическим проблемам отнесены проблема «фиаско рынка», оптимизации государственных расходов путем снижения общественных издержек, усиление общественного контроля за хозяйственной деятельностью предприятий. Экономические преимущества для предприятия можно сформировать путем предупреждения понесения потерь предприятием, связанных с ликвидацией негативных экстерналий и интерналий, формирования доверия партнеров, привлечения дополнительного капитала инвесторов, повышение спроса на продукцию через положительный имидж на целевом рынке.

Раскрыта сущность социальных расходов на основании анализа цели их возникновения, инструментов институциональной экономики и экономики благосостояния, предложена их классификация по признаку целевого направления, в соответствии с которой выделено пять видов социальных расходов: на совершенствование социально-трудовых отношений на предприятии, предупреждение выпуска продукции неудовлетворительного качества, проведение общественно полезных инициатив, охрану труда и технику безопасности, природоохранные расходы, а также разработана дополнительная классификация социальных расходов в целях ведения финансового, управленческого учета, контроллинга. Исследована зависимость уровня сложности учета социальных расходов от факторов, сформирована структурно-логическая схема учета социальных расходов.

Определены особенности социальных расходов, которые следует учитывать в процессе их учета. На основании анализа этих особенностей предложены методы идентификации социальных расходов в системе управленческого учета: за инвестиционными проектами, за бизнес-процессами. Учитывая то, что для проведения отдельных социальных проектов предприятия необходимо затратить значительные финансовые ресурсы, учетная информация о социальных расходах по проектам позволит выбрать наиболее эффективный из нескольких возможных проектов, осуществив их оценку, определить стоимость ресурсов, которые следует использовать на каждом из этапов реализации проекта, установить контроль за расходованием ресурсов. Преимуществами метода учета социальных расходов за бизнес-процессами определены: возможность оптимизации социальных расходов из-за реинжиниринга бизнес-процессов, повышение точности оценки объекта затрат и расчета его себестоимости, дополнение других систем управления затратами. Разработаны регистры аналитического учета и внутренняя документация, предназначенная для идентификации социальных расходов. Предложен перечень аналитических счетов для учета социальных расходов, учитывая целевое назначение таких расходов и источники их финансирования; их следует предусмотреть в рабочем плане счетов предприятий машиностроительной отрасли.

Раскрыта проблема асимметрии информации, которая возникает в результате отсутствия данных о социальных расходах в системе учета и отчетности, и с целью ее предотвращения предложена методика обобщения социальных расходов в финансовой и социальной отчетности. Высказано предложение по созданию упорядоченной совокупности абсолютных, относительных показателей социальных

расходов, показателей динамики изменения социальных расходов в течение определенного периода времени. Отмечено соответствие предложенных показателей качественным характеристикам, предъявляемых к информации, а именно: уместности, достоверности, сопоставимости, понятности, своевременности.

Разработана модель планирования, учета и анализа социальных расходов по стадиям жизненного цикла продукции в системе контроллинга. Изложена методика анализа социальных расходов в целях предсказания их значений для плановых социальных проектов, осуществлен анализ расходов на совершенствование социально-трудовых отношений в соответствии с предложенными критериями оценки.

Ключевые слова: учет, социальные расходы, экстерналии, интерналии, социальный эффект, социально ответственная деятельность, социальная отчетность, анализ, контроллинг.

ANNOTATION

Shvets L. I. Accounting and analysis of social costs on enterprises of machine-building industry. – As a manuscript.

Thesis for a Candidate Degree in Economic Studies. Specialty 08.00.09 – accounting, analysis and auditing (according to the types of economic activity). – Ternopil National Economic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Ternopil, 2014.

The article presents theoretical, methodological and methodical features of accounting and analysis of social costs of machine-building industry, a procedure of their synthesis in the financial statements is determined, the model of controlling of social costs is made. Substantiated the value of accounting of social costs for the establishment of social responsibility of enterprises of machine-building industry, selected the enumeration of problems of macro-and microeconomic meaning that can be solved by representing their significance in reporting. Proposed the essence, classification of social costs, developed the dependence of the level of complexity of accounting of social costs above factors, formed the structural-logic circuit of social expenses accounting.

Defined methods for identification of social costs in the management accounting. The changes to the work plan of accounts, depending on the types of social projects, conducting by enterprise, is proposed. Exposed the problem of information asymmetry, which arises as a result of absence of data above social costs in the accounting and reporting and, in order to avoid it, the method of synthesis of social costs is proposed. The model of planning, accounting and analysis of social costs by stages of the product life cycle in the system controlling is made. Explained the technique of analysis of social costs.

Keywords: accounting, social costs, externalities, internalities, social impact, social responsibility activities, social reporting, analysis, controlling.